

MEYVECİLİK ŞUBESİ ÇALIŞMALARI

Meyvecilik Şubesi çalışmalarının özünü çeşit geliştirilmesi, meyve genetik kaynaklarının toplanması ve muhafazası oluşturmaktadır. Meyve genetik kaynaklarının envanterini çıkarmak amacıyla Türkiye genelinde 1964 yılından bu yana survey ve toplama programları yürütülmektedir.

Bu çalışmalar sonunda; armut, ayva, kiraz, vişne, şeftali, kayısı, erik, zeytin, badem, ceviz, fındık, antepfıstığı, kestane, nar, incir, üzüm, dut, çilek ve narenciye türlerine ait 3079 adet meyve-bağ gen kaynağı materyali toplanmıştır. Toplanan materyal, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nün (ETAİ) organizasyonunda 14 farklı araştırma enstitüsünde muhafaza altına alınmıştır. Her enstitü bir veya daha fazla meyve türünde, muhafazadan birinci veya ikinci derecede sorumludur. ETAİ'de bu materyalden 11 meyve türüne ait toplam 1551 adet çeşit ve tipe ait 5433 ağaç bulunmaktadır. Muhafaza altında bulunan bu materyali; muhafaza etmenin yanı sıra değerlendirme çalışmaları da yapılmaktadır.

Meyvecilikte en önemli sorunlardan birisi çeşit sorunudur. Çeşit sorunu çözülmediği için, özellikle adı bilinmeyen veya yanlış isimlendirilen çeşitlerle kurulmuş olan kapama bahçelerden elde edilen ürünlerde belli bir standardizasyon sağlanamamakta, pazarlama ve ihracatta sorunlar yaşanmaktadır. Diğer taraftan adına doğru fidan üretiminin yapılmaması nedeniyle özellikle tek çeşitten oluşan kapama bahçelerde, tozlayıcı çeşit eksikliğinden veya yanlışlığından dolayı yeterli verim alınamamaktadır. ETAİ bu sorunları çözme gayreti içindedir.

Çeşit geliştirme amacıyla 54 adet ayva, 158 adet nar, 89 adet vişne, 185 adet erik, 86 adet kayısı, 150 adet badem, 21 adet kestane, 80 adet narenciye ve 110 adet şeftalide İPGRİ ve UPOV standartlarına göre yapılan, fenolojik, pomolojik ve teknolojik gözlem ve değerlendirmeler sonucunda üstün özellikler gösteren; 21 adet nar (İzmir 1, İzmir 2, İzmir 8, İzmir 10, İzmir 12, İzmir 15, İzmir 16, İzmir 23, İzmir 26, İzmir 29, İzmir 1261, İzmir 1264, İzmir 1265, İzmir 1267, İzmir 1445, İzmir 1453, İzmir 1465, İzmir 1479, İzmir 1483, İzmir 1499, İzmir 1513); 11 adet vişne (Menemen 1315, Menemen 1350, Menemen 1353, Menemen 1359, Menemen 1367, Menemen 1389, Menemen 1394, Menemen 1432, Menemen 1533, Menemen 1536, Menemen 1873); 3 adet ayva (Ege 2, Ege 22, Ege 25); 11 adet yeşil erik (Gediz C-15, Gediz C-52, Gediz C-1560, Gediz K-19, Gediz H-22, Gediz H-1571, Gediz P-1559, Gediz P-1562, Gediz P-1587, Gediz P-1593, Gediz P-1600); 16 adet kurutmalık (Avrupa) erik (Giant, President, Stanley, D'Agen, Anna Spath, Reine Cloude Verte, Sugar, Imparial Epiheuse, Chiro, Reine Cloudeine Violette, Reine Cloude d'Althan, Üryani, Karagöynük, Köstendil, Cizvit, Grand Prize); 18 adet sofralık Japon (İtalyan) eriği (Santorasa, Formoza, Climax, Burmosa, Red Heart, Calita, Sungold, Wickson, Laroda, Nubiana, Rubennel, Duarte, Burbank, Harry Pickstone, Ozark Premier, Golden King, Morettini, Elephant Heart) seçilerek 1991 ve 1993 yıllarında tescil ettirilmiştir.

ETAİ tarafından tescil ettirilen çeşitlerle her yıl ortalama 6000 adet ismine doğru fidan üretilmektedir. Yirmi yıldan beri çiftçilere ismine doğru fidan verilmiş ve damızlık parsellerin kurulması sağlanmıştır. Fidan üretiminin yanı sıra çiftçilere tescilli çeşitlere ait fidanlardan aşı kalemleri de verilmektedir.

Ege Bölgesine uygun yeni çeşitlerin belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışma sonucunda, Elegant Lady, Flavor Crest, Red Haven ve May Crest şeftalisi ile Stark Red Gold, Summer Super Star, May Grand ve Armking nektarinleri Ege Bölgesi için uygun çeşitler olarak saptanmıştır.

Şeftali üretiminin yoğun olarak yapıldığı bölgede özellikle erkenci şeftali ve nektarinler üretici tarafından kabul görmüştür.

Nar'da (*Punica granatum* L.) seleksiyon ıslahı sonunda tescil edilen çeşitlerle melezleme ıslahı çalışmaları başlatılmış ve ebeveynlerden üstün özellik gösteren tipler elde edilmeye başlanmıştır. Ayrıca, nar ağacının ideal gövde sayısı belirlenmiştir. İki ve bir gövdeli sistemin çok gövdeli sisteme göre daha avantajlı olduğu saptanmıştır.

Ege Bölgesinde geniş oranda yetiştiriciliği ve ihracatı yapılan satsuma mandarininde çeşit geliştirmek amacıyla 24 adet Satsuma Mandarinini (Ege, Doğu ve Batı Akdeniz'de) seleksiyonla seçilmiş ve ETAE'de bahçeye dikilerek üstün özellik gösteren tipler belirlenmeye başlanmıştır. Ayrıca bölge için önemli bir narenciye anacı olan Troyer tohumu üretilerek çiftçilere tanıtılmış olup tohum talepleri karşılanmaktadır.

Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yapılan surveylerle değişik özelliklere sahip 208 badem örneği toplanarak ETAE'de bahçeye dikilmiştir. Önümüzdeki yıllarda bu tiplerde çeşit geliştirme çalışmaları başlanacaktır. Ayrıca dünyaca bilinen 19 badem çeşidi ile bir adaptasyon bahçesi kurulmuştur. Çalışmalar devam etmektedir.

Çilek çeşitlerinin nematod ve afit ile taşınan virüslerden arındırılması ve sağlıklı fide üretimi çalışmaları yapılmıştır.

Çilekte önceki yıllarda yürütülen çalışmalarda Ege Bölgesi için uygun çeşitler tespit edilmiştir. Güncel çeşitlerle çilek çalışmalarına devam edilmektedir. Frigo fide üretimi yapılarak üreticiye verilmiştir.

Bazı erik (*P. salicina* Lindley, *P. cerasifera* Ehrh.) ve vişne (*P. cerasus* L.) çeşitlerinde bazı viral etmenler tanılanmış ve sürgün ucu aşılama tekniğinin bu türlerde kullanılması için uygun yöntem belirlenmiştir.

ETAE'nin tescil ettirdiği bazı vişne çeşitlerinin reçel ve meyve suyu yapımına uygunlukları belirlenmiştir. Menemen 1359 ve Menemen 1873 çeşitlerinin meyve suyuna, Menemen 1315 çeşidinin ise reçele daha uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tüpte yetiştirilen fidanlar; nematod ve diğer toprak kökenli hastalıklardan ari olmakta, taşıma sırasında kökleri zarar görmemekte, yılın her mevsiminde dikilebilmekte ve birim alandan daha fazla fidan elde edilebilmektedir. Tüplü erik fidanı yetiştirilmesinde en uygun ve ekonomik karışımın 1/2 torf + 1/2 kum oranlı harç karışımı ve 4,5 litrelik naylon torba büyüklüğü olduğu belirlenmiştir.

Ege Bölgesi erkenci ve sofralık kayısı yetiştiriciliğine uygun bir bölgedir. Bu bölgede en önemli sorun; soğuklama ihtiyacı düşük, nakliye uygun ve kaliteli çeşitlerin bulunmamasıdır. Bu güne kadar yürütülen araştırmalar sonucunda Alyanak, Stark Early Orange, Hungary Best, Paviot ve Wilson Delicious çeşitleri verim ve kalite açısından ümitvar bulunmuştur. Devam etmekte olan çalışmada ise Priana, Feriana, Beliana, P. deTrynte, P. de Colomar, Canino, Tokaloğlu, Proyma ve Sakıt 6 çeşitlerinden bölgeye en uygun olanlarının belirlenmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

Geleneksel yöntemler ile çoğaltımı zor olan veya uzun süre alan bitkilerde üretimi hızlandırma amacı doğrultusunda; erik, nar, vişne, ayva, çilek, ceviz gibi bazı meyve türlerinde doku kültürleri çalışmaları yapılmıştır.

Tescil ettirilen çeşitlerle melezleme ıslahı çalışmaları başlatılmış olup ebeveynlerden daha üstün özellik gösteren yeni çeşitlerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla ilk olarak narda yapılan çalışmalar sonucunda yeni nar tipleri belirlenmektedir.

Tescilli çeşitlerin döllenme biyolojilerinin saptanmasına yönelik olarak kendileme çalışmaları programlanmıştır. Bu konuda ilk olarak narda çalışmalara başlanmıştır. Gelecek yıllarda diğer türlerde de bu çalışmalar devam edecektir.

Üreticilere, çiftçi şartlarında değişik yerlerde denemeler kurulmuş ve sonuçlandırılmıştır.

Yapılan çalışmalarla ilgili olarak gerek yurt içi ve gerekse yurt dışında bilimsel yayınlar yapılmaktadır. Ayrıca, her yıl değişik konularda teorik ve pratik hizmet içi eğitim programları ile bahçe günleri düzenlenmektedir.

Gelecekte meyvecilik faaliyetlerinin ağırlığını, özellikle Ege Bölgesinde önem taşıyan meyve tür ve çeşitlerinin ıslahı, döllenme biyolojileri, fizyolojisi; doku kültürü, agronomik ve anaç ıslahı çalışmaları oluşturacaktır. Ayrıca yeni meyve tür ve çeşitlerinin Ege Bölgesi koşullarına adaptasyonu çalışmaları ile meyve genetik kaynaklarının toplanması, muhafazası, tanımlanması ve gen haritalarının belirlenmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Denemeler sonucunda üstün özellikleri belirlenen meyve tür ve çeşitlerinden fidan üretimi ve damızlıkların kurulması çalışmaları artarak devam edecektir.